

TREI NOVELE

(1892)

PĂCAT...

I

Un băietan voinic – barba de-abia-i mijește, și sub căciulă de oaie părul creț și des... și niște ochi blânzi – și mintos tânăr. Când a plecat de acasă să meargă la București p-atâția ani în școli, mama lui – de treabă femeie! – l-a sărutat de-atâtea ori, i-a potrivit părul, i-a netezit căciula și iar l-a sărutat, și i-a zis:

– Niță, mamă, te duci frumos și sănătos: să-ți ajute Dumnezeu și Maica Domnului să-mi vii înapoi tot așa!

Și cât era de cuminte bătrânica nu s-a mai putut stăpâni... a biruit-o plânsul. De multe ori a dat el să plece; și ea l-a ținut să-l mai mângâie încă. Lui îi ardea să se ducă, și măcar că-i era dragă mama parcă avea acum necaz pe ea că-i prea întârziază plecarea. A plâns și el, ce-i drept, de plânsul ei dar, pe când ochii-i erau triști, închipuirea zbura cu bucurie pe drumul ce i se deschidea lung și necunoscut înainte.

Trei ani de-o neclintită monotonie... Aceleași ceasuri... aceiași pași... trei ani întregi! Al patrulea, deși se anunțase de la început a urma aceeași neabătută cale, păstra pentru mai târziu o noutate, o ciudată surprindere.

Alături cu seminarul, o casă veche boierească... De la ferestrele și de pe pridvorul din spatele ei, se vedea peste zid în curtea de recreație a școlii. Odată, într-o zi de sărbătoare, Niță se plimba singur prin curte cu o carte în mână: rămăsese în școală să se prepare de examenele apropiate. Era o dogmă încâlcită: el ocolea curtea repețind pe de rost cu cartea-nchisă-n mână. Anevoie se putea ține minte așa fraze torturate... Deschise iar cartea...

Trecând prin dreptul zidului, seminaristul tresări; un ghemotoc de hârtie îl lovi pe mână și alunecând peste cartea deschisă sări cât colo înaintea lui. Niță se opri pe loc... Neapărat iar o glumă a vreunui camarad... un miez de pâine muiat în cerneală... sau cine știe ce.

Se uită-mprejur... în curtea școlii nimeni... Lovitura venise dinspre casele de-alături... Ridică ochii în sus și văzu la cea mai apropiată fereastră vecină, care era deschisă, perdelele mișcându-se ca și cum ar fi fost cineva ascuns îndărăt... Ce-o fi?

Să vedem... Seminaristul s-aplecă și luă ghemotocul: era ceva înfășurat înăuntru... Voi să-l desfacă. O înțepătură... Un ac cu gămălie! Ce păcăleală proastă! Supărat trânti ghemotocul și începu să șteargă degetul împuns în vârful căruia, după fiecare storsătură, creștea repede la loc o mărgea mare roșie.

Ghemotocul izbit cu necaz în pământ se desfăcu... Între cutele lui o floare!... Cu mirare și cu mai multă luare aminte ca-ntâia oară, el ridică binișor hârtia... în adevăr era o garoafă — ca sângele ce-i curgea din deget — ruptă de curând...

Desfăcu atunci mai bine... Ceva scris...

Trupul tânăr se simți furnicat din creștet până-n tălpi de un fior fierbinte... Căldura toată i se urcă la frunte... Ascunse în sân hârtia și floarea, cercetă de jur împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din școală cele petrecute, și fugi înăuntru fără a mai cuteza să ridice ochii la fereastra unde se mișcau perdelele.

Bolnav... Friguri și bătaie de inimă, încât nu se putea ține pe picioare. Părintele-director s-a convins că e rău băiatului și l-a trimis să se odihnească. Niță s-a suit în dormitor, s-a aruncat în pat, a scos din sân floarea și biletul și-a citit încă odata, iar, și mereu:

„Ești frumos... Dacă ai vrea, te-aș iubi mult.”

...Dacă ar vrea!...

Cine să fie? El nu e copil, e flăcău, de douăzeci și trei de ani... Cine?...
O femeie!

Bolnavul sare din pat, iese din dormitor și fără să mai anunțe pe cineva, după cum cere regulamentul, iese pe poartă. Pe dinaintea caselor vecine, el își potolește pasul și trece peste drum ca să poată apuca toată fațada dintr-o singură căutătură. Ferestrele de la pod toate închise și perdelele lăsate.

El știe că e frumos... Mama i-a spus-o adesea, poate mai adesea fetele din sat, dar desigur mai mult decât toate sora lui Cuțiteiu, Sultana, care nu i-a spus-o niciodată... Cu dragoste amestecată și cu puțină mândrie zâmbeste el când îi vine acum în minte mama lui.

S-a înserat bine și seminaristul tot se plimbă de colo până colo pe dinaintea casei unde se află acea femeie care l-ar iubi mult „dacă ar vrea el...” Clopotul pentru cină sună la școală. Asta-l deșteptă; el grăbește și intră.

Sunt toți la masă; lui nu-i e foame... Merge și se culcă așezând sub pernă biletul și garoafa, după ce iarăși privește îndelung icoana acelor vorbe, pe care de-acu nu le mai poate uita vreodată.

Zgomotul celorlalți băieți venind în dormitor îl supără foarte. La intrarea lor, el vâra iute mâna sub căpătâi, apucă bogăția ascunsă și stă nemișcat... Unii îl întreabă câte ceva... nu înțeleg bine ce... el nu suflă, prefăcându-se adormit.

Aproape de miezul nopții. Dorm în sfârșit toți. Niță se scoală încetinel și cu cea mai mare precauție iese; găsește ușa sălii pe pipăite și coboară în curte... La fereastră lumină... geamurile deschise și perdelele lăsate. El rămâne cu ochii pironiți acolo, rătăcind în altă lume, pe care o visase parcă adesea, dar nu spera s-o vază vreodată.

Flăcăul își umflă pieptul, întinzându-și brațele amortite de friguri, până-i trosnesc încheieturile, când perdelele se dau într-o parte și o femeie pune mâna pe geamuri să le închiză. Seminaristul îngheță; vrea să strige; dar nu poate, și până să treacă efectul loviturii, fereastra e închisă, perdelele lăsate la loc și lumina stinsă.

Se apropie de ziuă când tânărul se hotărăște să se-ntoarcă-n dormitor... Se trânteste pe brânci în pat, își reazimă inima, în care simte o strânsoare nedefinită, pe mâna dreaptă, și pe cea stângă fruntea caldă – adoarme și doarme dus până la clopotul de gustare.

Trei nopți de pândă... patru... cinci... și tot atâtea zile mai grele ca nopțile: ceasuri de cursuri și de meditații... zgomotul camarazilor, neputința de a sta singur cu închipuirea lui... și frigurile... și ferestrele tot închise... și perdelele veșnic lăsate.

Doctorul, un om de spirit, când părintele-directorul i-a prezentat pe Niță, l-a mângâiat pe tânăr, apucându-l în glumă de tullele din barbă și-a zis:

— N-are nimic, părinte; să se plimbe mai des... și-i trece.

Duminica... în sfârșit!

Niță a fost îndemnat de camarazi și de părintele-directorul să iasă la plimbare; el a preferit să stea la școală ca să se poată ajunge cu lecțiile, rămase-n urmă din pricina frigurilor... Firește că superiorul a fost încântat de atâta sârguință.

Dejunul s-a isprăvit... Acum școala este iar deșartă. Silitorul seminarist trece către curtea din fund... Dar dacă ferestrele or fi tot închise?... Nu – și n-apucă să ridice ochii doritori și vede venindu-i prin aer un nou ghem care-ntr-o clipă îi cade la picioare... Asta nu mai e prins cu un ac – e legat cu o cordeluță roșie:

„Treci la miezul nopții... Te aștept... O să vezi cât te iubesc.”

Și nici o mișcare la perdele... nici o arătare!... Ziua trece încet... e însă uneori atâta dulceață și-n chinul așteptării! Dar noaptea! niciodată n-au adormit seminariștii așa de târziu!... Din norocire, mai pe urmă nici o piedică.

Sare peste poartă fără zgomot și se-ndreptă sigur spre ținta știută. O femeie în umbra gangului!... El se oprește înecat. Ea îi șoptește: „Vino, te așteaptă!...” Atunci... nu e chiar asta!

El se lasă să-l ia de mână și să-l ducă prin întuneric încetișor. O scară strâmtă... încăperi întunecoase... iar câteva trepte. Voinicul merge machinal, lăsându-se târât ca un copil somnoros de mâna femeii. La fiecă pas nesigur, la fiecă șovăire, o oprire de un moment, o povățuire discretă, o șoptă de încurajare și înainte!

Se opresc... Femeia îl lasă de mână... O clipă, părăsit în locul orb și necunoscut, el e-n pierzare – o coloană aplecată căreia i s-ar smulge propteaua de siguranță – aude urechile cum îi țiuiesc de tare și simte genunchii părăsindu-l.

Acum femeia lovește surd cu vârful unghiilor pe o ușă – sunt lângă o ușă – care îndată se deschide.

E lumină înăuntru – lumină albastră... un albastru molcom și leneș... Femeia care l-a condus prin întuneric îl împinge binișor în lumină. Coloana cedând se apleacă, cu toată greutatea trupului puternic de douăzeci și trei de ani, în albastru... și ușa se-nchide pe dinafară.

Vorbe?... încap vorbe?

Cum o femeie știe alinta – cum degetele ei delicate se înfig în mușchii încordați – și gura ei rece ca gheața și ochii ei beți – și puful mărunț de pe obraji aprinși zbârlit de fiori – încovoiala lîngedă a trupului – izbiturile inimei ei de pereții sânului – și mirosul fără nume ce-i radiază din rădăcinile părului – și cât e de bine să te părăsești în stăpânirea acestor atâtea simțiri ce te-nvăluiesc din toate părțile ca niște vârtejuri de aburi calzi saturați de esența adormitoare...

Cu vorbe să le spun?... Astea se simt și se gândesc, de spus nu se pot spune... A fost o smăcinare a sufletului dulce și dureroasă, o exaltare a simțirii, îngrozitoare și delicioasă.

Multe nopți asemenea și fiecare neasemănate... Libațiuni sub razele lămpii albastre; toate nebuniile închipuite și neînchipuite; anecdote picante de care el avea un repertoriu popular așa de bogat; scene de gelozie fără cuvânt și din chiar senin; și jocuri, și mușcăături; și lupte atât de inegale, pentru ea ca putere, pentru el ca farmec... ș-apoi, după atâta oboseală, povestirea reciprocă a celor întâmplante mai înainte de a se cunoaște.

El avea puțin de povestit... Așa era de strâmt satul în care trăise și așa de puțin însemnată viața lui până când „l-a înțepat un ac cu gămălie!...” Șiret țăranul – ține mult la aceasta cădere de frază; știa el bine că, însoțită de sugerea degetului înțepat și de o privire pe sub sprâncenele posomorâte cu bunătate, are să fie cu prisos răsplătită.

Ea însă avea mai multe de spus, și povestea ei era destul de tristă. Cinci ani de viață cu un om istovit, apoi nebun și paralytic; în urmă, văduvă, cu un copil bolnav și capiu – o fetiță, care roade și mănâncă lucrurile din casă și care trebuie păzită foarte de aproape să nu dea foc. Interese mari... o avere colosală... consiliu de familie... soacră și cumnați – niște creaturi aspre și brutale, care fac împrejurii o poliție dezgustătoare.

Și aci, față cu fraza lui de predilecție, venea așa de potrivit:

– Închipuie-ți ce sete mi-e de viață! ce dor îmi era de tine!

Căldura strânsă atâta vreme în ființa aceea frumoasă se revărsa acum-n afară ca o pornire nebiruită: a fost pentru el scurtă dar plină acea vreme fericită.

S-a sfârșit însă.

El a trebuit să renunțe la ea, când între ei s-a ridicat zidul consiliului de familie. Acesta firește nu putea îngădui o așa rătăcire... Plângeri... revoltă – de prisos. O ultimă sforțare din partea disperatului a fost întâmpinată într-un chip decisiv.

Când seminaristul a îndrăznit să nesocotească recomandațiile imperioase ce-i fuseseră comunicate și să calce pragul, pe care altădată pășea la fericirea ce-o socotea un drept câștigat, scump a trebuit să-și plătească pasul imprudent. A fost o maltratare meritată poate, dar oricum prea sălbatecă. Zbirii însărcinați cu corecțiunea cutezătorului au făcut exces de zel: nenorocitul, luat fără veste, a fost strivit de lovituri... capul spart, pieptul călcat cu călcâiele. În stare de completă nesimțire, a fost aruncat în poarta școlii, unde l-au găsit, a doua zi dimineața, oamenii de serviciu, mai mult mort decât viu.

Toate alergăturile și stăruințele părintelui-directorul ca să facă a se descoperi și pedepsi criminalii, care atentaseră așa de crunt la viața elevului favorit, au trebuit să înceteze. Bătrânul a fost chemat înaintea înaltelor fețe păstorești. Acelea i-au adus aspre muștrări că nu-și vede de datorie, că nu îngrijește destul de serios de moralitatea școlarilor, și l-au făcut să înțeleagă că dacă voiește să mai rămână director n-are să se mai amestece în cele ce se întâmplă afară de poarta seminarului: asta e treaba obrazelor judecătorești, nu a celor bisericești!

Niță a stat mult între viață și moarte; luni întregi au trecut până să se poată întrema. El n-a murit din asta; dar poate că nopțile pe care mama, chemată în grabă, le-a petrecut la căpătâiul nenorocitului, să-i fi scurtat zilele bieteii bătrâne. De atunci el a rămas cu o boală de inimă, care i-a cauzat până la moarte multe momente neplăcute.

Dar era întremat... El porni să caute norocul pierdut... Prea târziu... Casele se dărâmau și lucrarea începuse din aripa unde altădată era odaia albastră... Femeia murise. Copila bolnavă era într-un institut de educație în străinătate. Consiliul de familie nu stătea cu mâinile în sân.

Mai întâi o resemnare sfântă, apoi puțin câte puțin, dacă nu uitarea, cel puțin potolirea dorului sub grămădirea anilor. Zece ani!... Seminaristul este acum preot – preotul Niță din Dobreni – om așezat și foarte bine văzut de toată obștea.

De dimineață orașul de reședință al județului e foarte animat – târgul anual. Preotul Niță umblă prin strada mare cum se umblă la târg de colo până colo, ori încotro, fără o țintă hotărâtă...

Înainte de cafenelii din centru e strânsă lume multă, care privește la ceva și râde în gura mare... Poate un animal savant, care denunță vârsta și vițiile spectatorilor: ori vreo paiată... ori altceva... Grămada de lume sporește neconținut... Popa urmează după mulțime. Pe trotuarul cafenelii pe scaune și-n picioare stau nobilii orașului – reprezentanții județului în vacanță parlamentară, membrii tribunalului, funcționari de la prefectură, primărie, casierie, ofițeri; de jur împrejur lumea pestriță de toate treptele stă în semicerc. În mijloc se petrece comedia. Popa Niță se vâra și el.

Ce este? Ce face atâta senzație?

Un copil de vreo opt-nouă ani, zdrențăros și murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite – un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glezne, în cap cu un cilindru turtit – face caraghiozlăcuri.

Este un mititel măscărici foarte destrăbălat – jigărit, și galben, pulpele-i uscate care se văd prin sfâșietura nădragilor sunt pline de jupuituri. Așa de prăpădit, este totuși foarte îndrăzneț. Fumează o țigară lungă, se strâmbă într-un chip straniu, păcălește și înjură pe boieri chemându-i după porecla știută. Începe să cânte un cântec rușinos jucând ciamparalele, făcând gesturi și mișcări neiertate... Lumea face un haz nespus... O țarancă bătrână, care e-n rândul întâi al spectatorilor, rușinată de refrenul pe care copilul i-l aruncă ei cu o intenție diabolică, își caută loc să scape de privirile întoarse asupra-i, se-nchină și zice depărtându-se:

— Cine știe ce păcate! Să ferească Dumnezeu pe orice copil!

Mititelul, obosit, s-a oprit: merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm pe boieri, și s-așează pe un scaun picior peste picior alături cu domnul senator... Altă țigară... Domnul senator îl tratează cu cafea și rom. Alt „amic” îl mai îmbie încă cu un păhărel... și încă unul...

Copilul se scoală și-ncepe iar jocul... Acu mișcările și gesturile sunt și mai deșucheate... Cu-ncetul însă membrele pierd siguranța și simetria mișcărilor; cântecul e surd, articularea inegală... Încă o strofă!... Dar gâfâiala îl îneacă... Cântărețul se oprește un moment clătînându-se, moale de mijloc: e galben ca ceara; ochii-i crucesc stinși în fundul capului... O sforțare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!... Oftează adânc, dă să ridice piciorul, se-nvârtește-n loc și trupușorul zdrobit atâta se prăbușește greu pe marginea trotuarului. – Beat mort!

Se grămădise lume prea multă... circulația din obor în oraș era întreruptă. Polițaiul chemă pe un vătășel care ridică de acolo pe micul desfrânat, ca să risipeasca aglomerația.

Popa Niță, cu pumnii încleștați se sui pe trotuar și apostrofa, cu accentul celei mai mari indignări pe cei ce râdeau:

— E păcat, domnilor! gândiți-vă! Creștini!... Frumos!... Mare păcat!

Se-nțelege că lumea care s-amuzase așa de bine n-a găsit nicidecum la locul ei apostrofa moralistului și i-a plătit-o cu sarcasme groase. Popa nu-și putea găsi liniștea: el bătea nervos cu degetele pe tabla de marmură a mesii, mormăind între dinți fel de fel de exclamații de indignare.

Cafegiul, care știa multe, fu gata ca să-i dea toate amănuntele asupra aceluși copil. De necrezut, dar adevărat... și popa ascultă încremenit:

E un copil de familie bună. – O văduva a unui boier nebun. – Înamorată cu un băiat de la țară, un seminarist. – Însărcinată. – Rușinea lumii. – Merge să nască la moșie. – Moartă din facere. – Copilul e aruncat; crește la o țărancă bătrână care moare ș-aceea și el rămâne pe drumuri. – Aci în oraș e pripășit de vreo șase luni: a venit să cerșească și, fiind drăcos de fel, din jucărie-n jucărie a ajuns în halul ăsta. – O fată bolnavă, fugită de la școală prin străinătăți, ajunsă rău pe acolo; găsită pe urmă de epitropi și-ntoarsă în București: aci fuge cu un ofițer, de la ofițer pleacă cu altul. – Cu băiatul a vrut să-și facă pomană un cizmar: l-a luat ucenic: aș! pungașului nu-i ardea de lucru – soi rău! învățat să ceară, să fumeze și să bea. Meșterul l-a bătut odată părintește; neprocopsitul a fugit, și de atunci trăiește așa; spune obrăznicii, măscări, caraghiozlăcuri, și capătă și el o bucățică de pâine; se-nțolește de la unul ș-altul de pomană, și doar me Dumnezeu știe unde-l ajunge oboseala. – Istoria asta de-altminteri tot orașul o știe; de-aia-l și cheamă „Mitu Boerul”.

CUPRINS

TREI NOVELE (1892)

Păcat.....	5
O făclie de Paște.....	32
Om cu noroc!.....	45

NOTE ȘI SCHIȚE (1892)

În Nirvana!.....	50
Ironie!.....	55
Două note!.....	60
Grand Hôtel „Victoria Română”	65
Un artist.....	69
Norocul culegătorului.....	72
25 de minute.....	75
Temă și variațiuni.....	80

SCHIȚE UȘOARE (1896)

Un pedagog de școală nouă.....	85
Reformă.....	95
Statistică.....	98
Noaptea învierii.....	100

SCHIȚE (1897)

O invenție mare.....	107
Poveste.....	110

Răzbunare.....	116
Broasca minunată.....	140

MOMENTE (1901)

La hanul lui Mânjoală.....	146
Cănuță om sucit.....	154
Două loturi.....	162
La conac.....	176
Reportaj.....	182
Ultima oră!.....	189
Boris Sarafoff.....	194
Groznică sinucidere din Strada Fidelității.....	202
Amicul X.....	211
Caut casă.....	215
De închiriat.....	219
Proces-verbal.....	223
Urgent.....	227
D-I Goe.....	232
Vizită.....	237
Triumful talentului.....	241
Întârziere.....	246
Petițiune.....	251
Lanțul slăbiciunilor.....	257
La Moși.....	261
Tren de Plăcere.....	265
Atmosferă încărcată.....	272
Tempora.....	277
O lacună.....	281
Situațiunea.....	286
High-life.....	291
Cadou.....	295

Diplomație.....	299
Mici economii.....	303
Inspecțiune.....	308
Ultima emisiune.....	317
Amici.....	321
O zi solemnă.....	327
Boborul!.....	332
Justiție.....	337
Art. 214.....	341
Căldură mare.....	354
Bùbico.....	359
C.F.R.....	365

MITICĂ (1902)

Mitică.....	370
-------------	-----

SCHIȚE NOUĂ (1910)

Kir Ianulea.....	376
Mamă.....	400
Partea poetului.....	410
Duminca Tomiii.....	415
Monopol.....	420
O cronică de Crăciun.....	425
Antologie.....	433
Greu, de azi pe mâine... sau unchiul și nepotul.....	439
Meteahnă.....	444
Așa să mori!.....	452
Repausul duminical.....	456
Oconferință.....	468
Calul dracului.....	478
Făt-frumos cu moț în frunte.....	487